

A kisebbségi nevelés-oktatás néhány alapkérdése

FÓRIKA LÁSZLÓ

Az asszimilációról

A kisebbségi nevelés-oktatás különös súlyát, kivételes jelentőségét a kisebbségi közösségek lassú felbomlása és gyors nyelvvesztése adja. Jelen helyzetben csak a kisebbségi oktatási rendszer adhat esélyt arra – feltéve, ha a rendszer hatékonyságát társadalmi akarat és állami támogatás megnöveli –, hogy megállítható és (esetleg) visszafordítható legyen ez a folyamat. Jelenleg inkább aggodalomra, semmint bizakodásra van ok.

Szociológiai kutatások bizonyítják,¹ hogy a hagyományos nemzetiségi falusi települések népessége egyre öregszik és fogyatkozik, így a falusi nemzetiségi család nyelvőrző szerepe is folyamatosan csökken, a család és a kisközösség nemzetiségi nyelvet átörökítő szerepét tulajdonképpen már nem látja el. Az idősebb generáció egy része szűk közegben értékes nemzetiségi tájnyelvet beszél, a középgeneráció zömmel csak magyarul tud, a fiatalabb korosztályok számára pedig az ősök nyelve már nem anyanyelv, hanem tanult nyelv.

Egyéni szinten a kisebbségi nyelv, mint az ősök anyanyelve újratanulható. A kisebbségi közösségek fennmaradásához azonban nem egyesek szándékára, hanem egy másfajta minőséget jelentő csoportos akaratra van szükség. Értelemszerű a kérdés: van-e ilyen akarat, ha igen, az anyanyelv-újratanulás hatékonyságát mi befolyásolja? Az óvodai, iskolai nemzetiségi nyelvtanítás sikeressége függ többek között a tanult nyelv motivációs erejétől (1), attól, hogy ezt a nyelvet a család és a helyi közösség „megéli-e” (2), és hogy van-e helyi szinten igény a nemzetiségi hagyományok ápolására (3).

1. A nemzetiségi csoporthoz tartozás és az egyéni karrier között (a németet leszámítva) kétséges a kapcsolat: a szülők ugyanis nem elvi alapon, hanem gyakorlati hasznosság alapján választanak iskolát és nyelvet. Tény, hogy az iskola irányában támasztott szülői elvárások fontossági sorrendjében a karrier, a „boldogulás” áll első helyen, emiatt az idegen nyelv tanítását, illetve a továbbtanulásra, a felsőfokú tanulmányokra való felkészítést látják a (közép)iskola elsődleges feladatának.

---

¹ Pl.: Részletes beszámoló az „Asszimiláció, nyelvhasználat, identitás – a kettős identitás összehasonlító vizsgálata a magyarországi német, horvát, szerb, szlovák és szlovén kisebbség körében: szinkron és diakron dimenzióban” c. kutatásról T 037400, http://real.mtak.hu/194/1/37400_ZJ1.pdf: „...a nyelvi asszimiláció oly mértékben van jelen mindenütt, hogy az etnikai identitásban lassan mindenütt jelentőségét veszti. Ezt pótolja a kultúra területén a népi hagyományok őrzésében és ápolásában manifesztálódó etnikai identitás. Bebizonyosodott, hogy az identitásőrzésnek ez a formája minden generációban, de leginkább a legfiatalabbaknál vehető számításba; esetükben a hagyományok már csak a színpadon előadva élhetők meg; a nyelvtanulás, és a múltra való emlékezés pedig a nemzeti iskolákban – már ahol van, iskolai tananyaggá vált.” Más példa: Erb Mária–Knipf Erzsébet: A Magyarországi német kisebbség nyelve és nyelvhasználata az ezredfordulón, http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_kisebbssegek/Nemzeti_es_etnikai_kisebbssegek_mo_on%20a%2020_sz/pages/026_moi_nemet.htm „...[a német nemzetiségi] nyelvjárás anyanyelvből ... „nagyanyanyelvvé” vált. Az adott körülmények között legteljesebb, bár korántsem teljes használata a legidősebb generációkra szorítkozik, igen gyakori a nyelvhasználat tekintetében aszimmetrikus kommunikáció, ahol nyelvjárási kérdésre magyar válasz érkezik... A magyar nyelv a kommunikáció minden szintjén az elsődleges nyelv szerepét tölti be. Nemcsak a nyilvánosság nyelve, hanem a privát szférából is egyre inkább kiszorítja a nyelvjárást. A magyar nyelv frekvenciáját növelik a már több generáción keresztül adatolható vegyes házasságok, valamint az a tény is, hogy ma már nem lakik több generáció egy fedél alatt, így a nyelvjárás nagyszülők általi esetleges továbbadása nehézkessé válik, vagy egyáltalán nem következik be.”

Az iskolaválasztás szempontrendszere, persze, sokrétű. Helyet kap ebben a nyelvtudás kulcsfontosságú szerepének felismerése részeként az is, hogy a megszerzett tudás piaci értékét részben az általános használhatóság (ez tipikusan az angolnak kedvez), részben a várható helyi piaci előnyök megszerzésének lehetősége is motiválja. Ez utóbbi kapcsán: a német nyelv elterjedtsége azokban az országrészekben volt és van átlag felett, ahol a szomszédos Ausztria közelsége miatt a német nyelvtudás jelent komolyabb tőkét. Fontos szempont lehet, hogy a helyi viszonyok közt „mi a kínálat”, a helyi vagy környékbeli iskolákban mire adottak a személyi feltételek. A település és az iskola nagysága sem mellékes körülmény, hiszen egy olyan intézményben, ahol sokféle igényt ki tudnak elégíteni, a tömegigény mellett a kisszámú kereslet kielégítését is anélkül vállalhatják, hogy az az intézmény létét veszélyeztetné.²

A nemzetiségi programmal működő óvoda és általános iskola választása jellemzően származás kérdése, de valamelyik középiskola mellett már a boldogulási esélyek mérlegelése alapján döntenek a szülők. Ennek az a következménye, hogy miközben a nemzetiségi óvodák és általános iskolák iránti igény növekedése a természetes reprodukcióval meg sem magyarázható, a nemzetiségi nevelés-oktatást is folytató középiskolákat a nemzetiségi program szerint működő általános iskolákban tanulók elenyésző töredéke, kb. 7 százaléka választja.³ (Ennek zömét is a német adja.) Kimondható, hogy nemzeti és etnikai kisebbségekhez tartozó tanulókat elsősorban a magyar közoktatás általános iskolai szegmensében találunk.

Fordulat akkor következhetne be a kisebbségi nyelvek helyzetében, ha a nemzetiségi nyelvek tanulása a jelen társadalmi-gazdasági környezetben is az érvényesülés perspektíváját adhatná, ennek megfelelően az általános iskolai képzésnek tömegesen lenne középiskolai és felsőoktatási folytatása is. Vagy – bár ez jelenleg irracionális elvárásnak látszik – már az általános iskolai nevelés-oktatás olyan szintű nyelvtudáshoz juttatná a nemzetiségi tanulót, hogy az tanult tudását a mindennapokban hasznosítani, élővé, a következő generáció számára pedig hagyományozhatóvá is tudná tenni.⁴

2. A „megélhető” nemzetiségi nyelvvel több gond van is. Az asszimilációs mechanizmusok miatt már csak a nagyszülők generációja beszél a nemzetiségi nyelvet (de ők is szűk körben, s a kétnyelvűekre jellemző „kevert” módon). Ehhez hozzáadódik az is, hogy a magyar kisebbségi oktatási rendszerben kizárólag az anyaországok irodalmi nyelvét oktatják, ami a még létező (de folyamatosan csökkenő számú) kisebbségi nyelvi szigetek számára többé-kevésbé idegen.

3. A közösségi léttől, a megélt csoporttudattól már elszakadt iskolai ünnepen színjátékként előadott népi játék, az iskolai vásárból kuriózum látványosságként ismert népi mesterség, és különösen a tisztán tankönyvi nemzetiségi hagyomány, szokás alig hat jobban a kisebbségi identitástudatra, mint bármely tananyag, bármely tárgyi tudás. Meglátásom szerint ugyanis, a hagyományápolásnak akkor

---

² A témáról bővebben: Imre Anna: Az idegennyelv-oktatás kiterjedésének hatása a nemzetiséginyelv-oktatásra <http://www.oki.hu/printerFriendly.php?tipus=cikk&kod=Tartalmi-valtozasok-07-Imre>

³ Oktatás-statisztikai Évkönyv 2009/2010, 29. o., http://www.nefmi.gov.hu/letolt/statisztika/okt_evkonyv_2009_2010_100907.pdf

⁴ Érdekes és tanulságos kutatási téma volna, hogy nyolc év nyelvtanulás eredményeként a nemzetiségi tanulók hány százaléka szerez nyelvvizsga-bizonyítványt a nemzetiségi nyelvtanító, a kéttannyelvű, illetve az anyanyelvi oktatási formák szerint működő általános iskolákban.

van igazi közösségmegőrző funkciója, ha élő, az iskolán kívüli kulturális tudáson is alapulhat, ha a társadalmi viselkedést szabályozó valóságos funkciója is van.

A hagyományápolás népmismeret keretében való tanításának – a jelen asszimilációs viszonyok között – mégis van értelme. A nemzetiségi nyelvtanítást és nyelvtanulást ugyanis megkönnyíti, ha az összekapcsolható helyi hagyományápolással, sőt – ha legalább származástudatra épülhet – még az is, ha a hagyományápolás csak néprajz-, népmismeret- és egyéb könyvekbe leírt, eljátszott szertartásként, ünnepként, és csak intézményi szinten jelenik meg.

Összegezve az előzőeket megállapítható, hogy a hazai nemzetiségi nyelvek közösségmegőrző, összetartozás-tudatot erősítő, identitástudatot megalapozó funkcióját, és ehhez kapcsolódóan, az anyanyelvtanulás hatékonyságát támogató kisebbségi népmismeret, kultúra átadását egyre inkább a közoktatási intézmények, pontosabban fogalmazva, a kisebbségi feladatot is ellátó közoktatási (és kisebb részben: a közművelődési) intézmények látják el. Az asszimiláció megállíthatósága érdekében – tudatos nyelvpolitikával – a jelenleginél hatékonyabb eszközökkel kell támogatni a kisebbségi nyelvek, mint tanult nyelvek iskolaválasztást befolyásoló motivációs erejét, megélhetővé tételét, a helyi nemzetiségi hagyományok ápolását.

Az intézményfenntartói jogról

A kisebbségi nevelést, oktatást is folytató intézmények fenntartói jellemzően a helyi önkormányzatok, ezért elsősorban az ő felelősségük – a rendszer a működtetése útján, a kisebbségi kulturális jogok keretén belül – a kisebbségi közoktatás megszervezése is.

Kisebbségi kulturális autonómia nem értelmezhető a kisebbségi közösségek fenntartásában lévő, kisebbségi feladatot ellátó nevelési-oktatási intézmények nélkül. A kisebbségi jogok érvényesítésének biztosítása ugyanakkor a települési önkormányzat egyik kötelező feladata,⁵ míg a kisebbségi önkormányzatok számára a Nektv. csak az átruházott feladat-, és hatáskörök⁶ között határoz meg ilyen jellegű feladatot. Ennek megfelelően a Közoktatási törvény (Kotv.) a kisebbségeket megillető közoktatási jogok biztosítását is a települési, illetve a megyei önkormányzat feladatává teszi.⁷

A Nektv.⁸ szerint a magyarországi nemzeti és etnikai kisebbségek települési és országos önkormányzatai intézményeket hozhatnak létre, illetve vehetnek át. Ez tulajdonképpen nem jelent más jogalanyokhoz képest többletjogosítványt, hiszen, csak példaként említve a közoktatást, a Kotv. szerint bárki⁹ alapíthat közoktatási intézményt. A közoktatási, közművelődési intézmények átvételére

⁵ Ötv. 8. § (1) bekezdés, Nektv. 43. § (4) bekezdés.

⁶ Nektv. 30/A. §.

⁷ Kotv. 86. § (1), (6) bekezdés.

⁸ Nektv. 25. § e) g) pontja szerint a települési kisebbségi önkormányzat – jogszabályi keretek között – saját hatáskörében határozza meg intézmény alapítását, átvételét és fenntartását, önkormányzati társulás létrehozását vagy társuláshoz való csatlakozást, valamint e törvény 37. § (1) bekezdés i), r) pontja szerint az országos önkormányzat – jogszabályi keretek között – határozatban önállóan dönt: intézmény alapításáról, fenntartásáról, működtetéséről, megszüntetéséről, így különösen alap- és középfokú kisebbségi oktatási intézmények, továbbá felsőoktatási intézmény vagy felsőoktatási intézmény keretében megvalósítandó képzés alapításáról, fenntartásáról és működtetéséről, illetőleg átvételének kezdeményezéséről, a közoktatási törvény szerinti közoktatási megállapodásnak a helyi önkormányzattal történő megkötéséről.

⁹ Kotv. 3. § (2) bekezdés.

biztosított általános lehetőség sem a kisebbségi önkormányzatokat megillető különleges jog, hiszen a korábbi fenntartó és az átvevő közötti megállapodás megkötése sincs a jogalanyok meghatározott típusához kötve.

Összegezve az előzőeket: mivel valamennyi kisebbségi önkormányzati feladat-, és hatáskör önkéntes vállaláson alapul, az intézményalapítás, és -átvétel joga pedig a jogalanyokat általában megilleti, az intézményfenntartásban megnyilvánuló kisebbségi kulturális autonómia az intézményalapításhoz és -átvételhez fűződő, az állam által biztosított kedvezményeken múlik.

Az állam által biztosított kedvezmények

A kisebbségi önkormányzat kezdeményezése alapján a helyi önkormányzat képviselő-testülete egyes, átruházható feladat- és hatáskörét megállapodással átruházhatja a települési kisebbségi önkormányzat testületére.¹⁰ (Ha a megállapodás helyi és települési kisebbségi önkormányzat között közoktatási intézmény fenntartói jogának átadását rögzíti, akkor a fenntartói jog kisebbségi önkormányzat részére történő átadása nem érinti a helyi önkormányzat feladatellátási kötelezettségét.¹¹)

Az országos önkormányzat véleményt nyilvánít¹² a települési, illetőleg a területi kisebbségi önkormányzat által történő intézmény fenntartói jogának átvétele esetén, egyes – a nem oktatási és kulturális intézmények fenntartói jogával kapcsolatos – feladat- és hatáskörök átadása-átvétele esetén az átadó (helyi, megyei, kisebbségi) és átvevő (települési kisebbségi, területi kisebbségi) önkormányzatok mellett a megállapodás (harmadik) alanya is.¹³ Ilyen, az utóbbi körben kötött, a felek megegyezésétől függő megállapodásról az ombudsmani joggyakorlat tudomással nem bír, számuk feltehetően igen kicsi, de a közoktatás vonatkozásban is csak négy olyan települési kisebbségi önkormányzatról tudunk,¹⁴ amelyek óvoda vagy iskola fenntartóivá váltak.

A Nektv. és a Kotv. mindössze egy olyan esetkört szabályoz a közoktatás területén, amikor a feladat és hatáskör átadása kötelező. A Nektv. 47. § (4) bekezdése alapján a kisebbségi feladatot ellátó iskola, kollégium fenntartói jogát az intézményfenntartó helyi önkormányzat az országos kisebbségi önkormányzat megkeresésére – néhány feltétel fennállása esetén – köteles átadni.

Melyek ezek a vizsgálandó feltételek?

1. Az intézmény térségi,¹⁵ illetve országos feladatot¹⁶ ellátó iskolának vagy kollégiumnak minősül-e,¹⁷ vagy – ha a nemzetiséghez tartozók országon belüli elhelyezkedése miatt nem láthat el országos

---

¹⁰ Nektv. 30/B. § (1) bekezdés.

¹¹ Nekt. 47. § (8) bekezdés.

¹² Nektv. 37. § (3) Az országos önkormányzat véleményt nyilvánít a települési, illetőleg a területi kisebbségi önkormányzat által történő intézmény átvétele esetén.

¹³ Nektv. 30/B. § (3) Az (1) és (2) bekezdés alapján – ha e törvény másképpen nem rendelkezik – az átadó és az átvevő önkormányzat, valamint az érintett országos kisebbségi önkormányzat háromoldalú megállapodást köt.

¹⁴ Törökbálint, Szekszárd, Piliscsaba, Solymár.

¹⁵ Kotv. 121. § (1) 45. térségi feladat ellátása: térségi feladatot lát el a közoktatási intézmény, ha öt év átlagában szolgáltatásait legalább ötvenegy százalékban – az intézmény székhelyét leszámítva – kettőnél több megyében, illetve a főváros határain kívül élők veszik igénybe.

vagy térségi feladatot – megfelel-e a körzeti feladatot¹⁸ ellátó intézményre vonatkozó törvényi meghatározásnak,¹⁹

2. alapító okirata alapján kisebbségi feladatot lát-e el,

3. minden tanuló részt vesz-e a kisebbségi oktatásban,

4. a fenntartó önkormányzathoz címzett megkereséshez csatolva van-e az érintett iskola, kollégium iskolaszékének, kollégiumi székének, ennek hiányában szülői szervezetének (közösségének) és az iskolai, illetve kollégiumi diákönkormányzatának a véleménye.

A feltételekből kiderül, hogy bár a jogalkotó a települési és az országos kisebbségi önkormányzat viszonyát mellérendeltként szabályozta,²⁰ a települési kisebbségi önkormányzatoknak nincs „beleszólása” az országos kisebbségi önkormányzat és a helyi önkormányzat intézmény átvételére-átadására irányuló megállapodásába, még akkor sem, ha az átadni kért intézmény működése jelentős részben helyi kisebbségi közügynek volna minősíthető.

A jogértelmezés egyik alapelve az, hogy a speciális szabály lerontja az általános szabályt.²¹ Az általános szabályt csak annyiban szabad alkalmazni, amennyiben a speciális szabály az adott élethelyzetre, jogviszonyra eltérő rendelkezést nem tartalmaz. Az önkormányzatok kötelező közoktatási feladataiban való kisebbségi önkormányzati részvétel vonatkozásában a kisebbségi törvénynek a közoktatási törvényhez, valamint az intézményfenntartói jogok átvétele vonatkozásában a kisebbségi törvény 28. § (2) bekezdésének a 47. § (4) bekezdéséhez való viszonya egyértelműen ezen jogértelmezési alapelv szerint vizsgálendő.

---

¹⁶ Kotv. 121. § (1) 27. *országos feladat ellátása*: országos feladatot lát el a közoktatási intézmény, ha a szolgáltatásait igénybe vevők legalább ötvenegy százaléka – feladatellátási helyenként külön-külön vizsgálva, leszámítva azt a megyét (fővárost), ahol a feladatellátási hely található – legkevesebb öt különböző megyéből (fővárosból) élők közül kerül ki, feltéve, hogy az adott feladatot ellátó, szolgáltatást nyújtó közoktatási intézményből legfeljebb három működik az országban (például nemzeti, etnikai kisebbségi feladatot lát el, vallási, világnézeti tekintetben elkötelezett intézményként működik, gyógypedagógiai feladatot lát el); továbbá az e törvény 81. §-a (10) és (12) bekezdésének alkalmazásában akkor is, ha kisebbségi nevelés, oktatás feladatait látja el, illetve vallási, világnézeti tekintetben elkötelezett nevelést, oktatást folytat és az országban legfeljebb egy ilyen intézmény található, amelyik egy településen, a fővárosban egy kerületben működik.

¹⁷ Jogszabály nem rendezi, hogy többcélú intézmény fenntartói jogainak az átvétele során az országos és a térségi feladat ellátását intézményegységenként kell-e vizsgálni vagy (ahogy a körzeti feladat meghatározásánál), amennyiben a feltételeknek az egyik intézményegység megfelel, úgy a fenntartói jogok átvételét biztosítani kell az intézmény egészére.

¹⁸ Kotv. 121. § (1) 20. *körzeti feladat ellátása*: körzeti feladatot lát el a közoktatási intézmény, ha öt év átlagában a szolgáltatásait igénybe vevők legalább ötvenegy százaléka a székhelytelepülés határain kívül élők közül kerül ki, beleértve a település külterületén élőket is; többcélú intézmény esetén akkor is, ha e feltételnek valamelyik intézményegysége megfelel.

¹⁹ A jogalkotó szándéka nyilvánvalóan az volt, hogy az egy tömbben élő hazai kisebbségek országos önkormányzatai számára lehetőséget biztosítson a fenntartói jog átvételéhez, de nem szabályozta ennek vizsgálati módszerét. Nem egyértelmű tehát, hogyan, milyen ismervek alapján állapítható meg az adott kisebbség országos belüli elhelyezkedése.

²⁰ Nektv. 24/D. § (2) A kisebbségi önkormányzatok között, illetőleg a kisebbségi önkormányzatok és a helyi önkormányzatok között nincs alá-fölérendeltségi viszony.

²¹ Lex specialis derogat legi generali.

Általános szabályként a Nektv. 28. § (2) bekezdése ugyan egyetértési jogot biztosít minden, a kisebbséghez tartozók képzésére is kiterjedő helyi önkormányzati döntés meghozatala esetére, de mivel e törvény a 47. § (4) bekezdésében meghatározott átadási-átvételi eljárásra speciális eljárási rendet állapít meg, az itt szabályozott feltételrendszer lerontja az általános szabályt. Ezek szerint a települési kisebbségi önkormányzatnak a helyi kisebbségi közügyek nyilvánvaló érintettsége esetén sincs még véleményezési joga sem akkor, ha az országos önkormányzat intézményfenntartói jogok átvételére irányuló kérésének a fenntartó önkormányzat köteles eleget tenni.

Fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy az országos önkormányzatnak biztosított formális jogszabályi felhatalmazottság érvényesítése sem járhat az érintett helyi kisebbségi közösség érdekeinek a sérelmével. És fordítva. A szülői szervezetet és a diákönkormányzatot megillető véleményezési jogokkal visszaélve a helyi kisebbségi politika sem akadályozhatja meg az országos önkormányzat jogainak az érvényesítését.

Új iskola alapítását a Nektv. csak akkor támogatja kifejezetten, akkor ad hozzá kiemelt segítséget az országos önkormányzatoknak, ha a létrehozni kívánt intézmény országos feladatot lát el. Ekkor az oktatásért felelős miniszter köteles közoktatási megállapodást kötni az országos önkormányzattal, amely az ebben rögzített egyedi támogatáson kívül más előnyökhöz is jut. Így a helyi önkormányzatokkal azonos jogcímen és feltételekkel igényelheti a mindenkori költségvetésről szóló törvényben meghatározott hozzájárulásokat és a központi költségvetés terhére igényelheti a kisebbségi fenntartói kiegészítő támogatást, valamint részt vehet minden olyan pályázaton, amelyet a helyi önkormányzatok részére írtak ki.²²

Ha települési kisebbségi önkormányzat alapít új iskolát, csak akkor részesülhet külön támogatásban, ha az adott településen nincs olyan iskola, amelyik ellátná az adott kisebbségi oktatási feladatokat.²³ Ekkor a helyi önkormányzat köteles közoktatási megállapodást kötni a kisebbségi önkormányzattal. A kisebbségi önkormányzat ezt követően a helyi önkormányzatokkal azonos jogcímen és feltételekkel igényelheti a mindenkori költségvetésről szóló törvényben meghatározott hozzájárulásokat és a központi költségvetés terhére igényelheti a kisebbségi fenntartói kiegészítő támogatást, valamint részt vehet minden olyan pályázaton, amelyet a helyi önkormányzatok részére írtak ki. (A központi költségvetésből a kisebbségi önkormányzatnak kifizetett (tulajdonképpen: a helyi önkormányzat helyett megelőlegezett) kisebbségi fenntartói kiegészítő támogatással a helyi önkormányzatnak el kell számolni.²⁴

Összegezve az előzőeket megállapítható, hogy települési kisebbségi önkormányzat két esetkörben válhat intézményfenntartóvá: maga alapíthat intézményt, vagy fenntartói jogot átveve, a helyi önkormányzattal közoktatási megállapodást köthet.

Új intézmény alapítását gátolja, hogy amennyiben van a településen olyan közoktatási intézmény, amely a kisebbségi közoktatási feladatot is ellátja, akkor kiegészítő működési támogatásra a települési kisebbségi önkormányzat nem számíthat – miközben saját bevételei jellemzően nincsenek. Az

---

²² Nektv. 47. § (6) bekezdés a) pont, (10) bekezdés, (11) bekezdés.

²³ A Nektv. 60/F. § (1) bekezdése szerint, az érdekelt kisebbségi önkormányzatok megállapodhatnak két vagy több községet, illetőleg várost és községet ellátó egy vagy több kisebbségi intézmény közös alapításában, fenntartásában és fejlesztésében is.

²⁴ Nektv. 47. § (6) bekezdés b) pont, (10) bekezdés, (11) bekezdés.

intézményfenntartói jogok átadásához ilyenkor a helyi önkormányzatnak nem fűződik érdeke, s ráadásul a közoktatási megállapodás megkötéséhez több egyéb feltételnek is egyidejűleg fenn kell(ene) állni.

Ezek a következők:

a) az óvodaszék, iskolaszék, kollégiumi szék, ennek hiányában a szülői szervezet (közösség) és az iskolai, illetve kollégiumi diákönkormányzat egyetértése;²⁵

b) a települési önkormányzat azoknak a gyermekeknek, tanulóknak, akiknek a szülei nem akarják az átadott nevelési-oktatási intézménybe járattatni gyermeküket, a szolgáltatást továbbra is megfelelő színvonalon biztosítsa oly módon, hogy annak igénybevétele a gyermeknek, tanulóknak, szülőnek ne jelentsen aránytalan terhet,²⁶ s ennek eldöntéséhez szerezz be a fővárosi, megyei önkormányzat – fejlesztési tervre épített – szakvéleményét;

c) a közoktatási megállapodás aláírása előtt²⁷ is létezniük kell olyan garanciáknak, amelyek a megkötést követően biztosítani tudják, hogy az intézmény fenntartói jogának a kisebbségi önkormányzat által történő átvétele ne eredményezze az átvétel előtti szolgáltatások színvonalának romlását, az új fenntartó által biztosított szolgáltatások igénybevétele ne okozzon aránytalan terhet a tanulóknak, a rendelkezésre álló személyi és tárgyi feltételek ne csökkenjenek.²⁸

Fontos, hogy akár települési, akár országos kisebbségi önkormányzat intézmény-átvételi eljárásáról van is szó, az intézmény fenntartói jogának átadása előtti két éven belül intézmény-összevonásra, intézményszétagolásra nem kerülhet sor, mert ezt a törvény (megdönthető vélelemként) a helyi önkormányzat fenntartói jog átadással összefüggő átszervezési intézkedésének tekinti. A fenntartói jogot átvevő kisebbségi önkormányzat mozgásterét pedig az szűkíti, hogy az átadás időpontját követő két éven belül ő sem jogosult ebben a körben átszervezésre.²⁹ (A fenntartói jogok átadásával-átvételével vagyonátadási, -kezelési kérdések is felmerülnek, s e szabály célja az, hogy az ezzel kapcsolatos esetleges visszaélések lehetőségét korlátozza.)

A kisebbségi önkormányzatok intézményfenntartóvá válását közvetve segítik elő a következő körülmények:

- a kisebbségek anyanyelvű és anyanyelvi oktatásához az anyanyelvű pedagógusok képzésének, továbbképzésének biztosítása állami feladat,³⁰ s ennek érdekében az állam támogatja a kisebbségek anya-, illetve nyelvországából érkező oktatók magyarországi vendégtanári alkalmazását is,
- az állam biztosítja a kisebbségi oktatáshoz szükséges tankönyvek megjelentetését, taneszközök előállítását,³¹

---

²⁵ Nektv. 47. § (5) bekezdés.

²⁶ Kotv. 88. § (7) bekezdés.

²⁷ Elképzelhető természetesen az is, hogy a felek a megállapodásban ezek jövőbeni biztosítását kifejezetten rögzítik is.

²⁸ Kotv. 4. § (7) bekezdés, 79. § (4) bekezdés b) pont, Nektv. 6/A. § (1) bekezdés 5. pont.

²⁹ Nektv. 47. § (2) bekezdés.

³⁰ Nektv. 46. § (2) bekezdés, 46. § (4) bekezdés.

³¹ Nektv. 50. § (1) bekezdés.

• az állam nemzetközi szerződésben, illetve jogszabályban meghatározottak szerint a Magyar Köztársaságban szerzett megfelelő oklevéllel, bizonyítvánnyal egyenértékűnek ismeri el a kisebbséghez tartozó által az anyaországban szerzett egyetemi vagy főiskolai oklevelét, továbbá az iskolai végzettséget vagy szakképzettséget tanúsító bizonyítványát.³²

Az állam által biztosított kedvezmények eredményeként jelenleg a következő nevelési-oktatási intézmény fenntartója kisebbségi önkormányzat:

Nemzetiségi nyelv	Intézmény neve	Település	Fenntartó típus
német	„Csupaszív” Kétnyelvű Óvoda	Törökbálint	települési kisebbségi önkormányzat
német	Wunderland Kindergarten a Német Kisebbségi Önkormányzat Óvodája	Szecsárd	települési kisebbségi önkormányzat
német	Hauck János Német Nemzetiségi Általános Iskola	Piliscsaba	települési kisebbségi önkormányzat
német	Koch Valéria Középiskola, Általános Iskola, Óvoda és Kollégium	Pécs	országos kisebbségi önkormányzat
német	Lustige Zwerge Német Nemzetiségi Óvoda	Solymár	települési kisebbségi önkormányzat
német	Friedrich Schiller Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium Pilisvörösvár	Pilisvörösvár	országos kisebbségi önkormányzat
szlovák	Szlovák Gimnázium, Általános Iskola, Óvoda és Kollégium	Békéscsaba	országos kisebbségi önkormányzat
szlovák	Magyar–Szlovák Két Tanítási Nyelvű Nemzetiségi Általános Iskola és Kollégium	Sátoraljaújhely	országos kisebbségi önkormányzat
szlovák	Szlovák Általános Iskola, Óvoda és Diákotthon Szarvas	Szarvas	országos kisebbségi önkormányzat
bolgár	Bolgár Nyelvtanító Kisebbségi Iskola	Budapest VI. ker.	országos kisebbségi önkormányzat

³² Nektv. 46. § (5) bekezdés.

bolgár	Bolgár Kétnyelvű Nemzetiségi Óvoda	Budapest VI. ker.	országos kisebbségi önkormányzat
bolgár	Bolgár Nyelvoktató Kisebbségi Iskola	Budapest IX. ker.	országos kisebbségi önkormányzat
lengyel	Országos Lengyel Nyelvoktató Iskola	Budapest X. ker.	országos kisebbségi önkormányzat
görög	12 Évfolyamos Kiegészítő Görög Nyelvoktató Iskola	Budapest V. ker.	országos kisebbségi önkormányzat
horvát	Horvát Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola és Diákotthon	Hercegszántó	országos kisebbségi önkormányzat

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

A kisebbségi óvodai nevelés céljai és formái

A kisebbségi óvodai nevelés nem különálló óvodai rendszerben valósul meg, hanem az egységes nevelési-oktatási struktúránk egyik része, így az óvodai nevelés országos alapprogramjával összhangban, az ott megfogalmazott céloknak és feladatoknak alárendelten valósítja meg sajátos célkitűzéseit és feladatait. Sajátossága abban áll, hogy a kisebbség nyelvének és kultúrájának megismerését és elsajátítását, a kulturális hagyományok átörökítését és fejlesztését (is) szolgálja. A kisebbségi óvoda a tevékenységi formák megválasztásakor is az óvodai nevelés országos alapprogramja szerint jár el tehát, azzal, hogy a tartalmakhoz felhasználja a kisebbség nyelvi, irodalmi, zenei, szellemi és tárgyi kultúra értékeit.

A nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/1997. (XI. 5.) MKM rendelet (a továbbiakban: óvodai irányelv, iskolai irányelv) négy óvodai célt és feladatot határoz meg nyelv, hagyomány, identitás témakörében: az óvoda biztosítson anyanyelvi környezetet a gyermekek számára; ápolja és fejlessze a kisebbségi életmódhoz, kultúrához kötődő hagyományokat és szokásokat; készítse fel a gyermeket a kisebbségi nyelv iskolai tanulására; segítse a kisebbségi identitástudat kialakulását és fejlesztését.

A kisebbségi óvodai nevelés sajátos célja, hogy tudatosan felépített tematikával, a kisebbség nyelvét beszélő óvodapedagógus és a gyermekek gondozásában részt vevő más felnőttek segítségével az óvodás gyermek kommunikációja minél teljesebbé váljon a kisebbség nyelvén. (Vagyis a célok és feladatok súlyponti része a nyelvelsajátítás, ezzel összefüggő, de – az életkori sajátosságok miatt – ehhez képest másodlagos a kisebbségi kultúrkincs továbbörökítése, illetve az identitástudat fejlesztése.)

A kisebbségi óvodai nevelést a következő formák szerint lehet megszervezni:

a) anyanyelvű nevelés,

- b) kétnyelvű nevelés,
- c) cigány kulturális nevelés.

Anyanyelvű (kisebbségi nyelvű) óvoda

Az anyanyelvű (kisebbségi nyelvű) óvoda az óvodai élet egészét a kisebbség nyelvén szervezi meg. Ez akkor lehet hatékony, ha a gyermek kisebbségi anyanyelvére, de minimum a családból hozott magas szintű nyelvismeretére építhet az óvónő. (Ne feledjük, az óvodai fejlesztő tevékenységek csak a szóbeliségre és az utánzásra hagyatkozhatnak.)

A nemzetiségi anyanyelvű óvodák gyermeklétszáma (2009/2010)						
horvát	német	román	szerb	szlovák	szlovén	összesen
487	1541	195	62	279	8	2572

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

Mint látható, a teljes nemzetiségi óvodai létszám (ez 19 043 fő, más, de szintén a NEFMI-től származó adat³³ szerint 19 605 fő) töredéke vesz részt ebben a nevelési formában, és miközben ennek kb. 60 százalékát a német óvodások adják, hat nemzetiség (lengyel, ukrán, ruszin, örmény, bolgár, görög) egyáltalán nem jut hozzá az anyanyelvű óvodai neveléshez.

Kisebbségi nevelést folytató kétnyelvű óvoda

A kisebbségi nevelést folytató kétnyelvű óvoda mindkét nyelv (a kisebbség nyelve és a magyar nyelv) fejlesztését szolgálja. Az óvodai élet tevékenységi formáiban mindkét nyelv használata érvényesül. A két nyelv használatának arányát a nevelési programban az óvodai élet kezdetén a gyermekcsoport nyelvismerete határozza meg, jogszabály azonban elvárja, hogy a hangsúly a kisebbségi nyelv fejlesztésére helyeződjék.

A nemzetiségi kétnyelvű óvodák gyermeklétszáma (2009/2010)								
bolgár ⁷⁰ _o	horvát	német	román	ruszin	szerb	szlovák	szlovén	összesen
–	757	13119	366	9	112	2052	56	16471

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály³⁴

³³ Oktatás-statisztikai Évkönyv 2009/2010, http://www.nefmi.gov.hu/letolt/statisztika/okt_evkonyv_2009_2010_100907.pdf.

³⁴ A bolgár nemzetiségi kétnyelvű óvoda létszámadatáról nem kaptunk információt a NEFMI-től.

A nemzetiségi kétnyelvű (ezen belül kb. a 80 százalékos arányt képviselő német) óvodák gyermeklétszáma határozza meg tehát a nemzetiségi óvodáztatás karakterét. A hazai lengyeleknek, ukránoknak, örményeknek görögöknek ezen a szinten sincs óvodája, holott ez a forma abban a helyzetben is sikeresen alkalmazható, ha a gyermek otthonról hozott kisebbségi nyelvtudásszintje alacsony, vagy teljesen hiányzik.

Tendenciák

Az utóbbi húsz évben (1989/1990–2009/2010) a nemzetiségi nevelés iránti érdeklődés összességében jelentősen megnőtt. A nemzetiségenkénti változások azonban rendkívül széles mezőben szóródnak. A nemzetiségi nevelést is folytató óvodák iránti igény, nyilvánvaló demográfiai abszurdumként, átlagosan 42,4 százalékkal nőtt, miközben a horvát, a szlovén, a szerb óvodák iránti kereslet csökkent, a szlovák iránti stagnált, a román esetén 16 százalékkal (effektíve: 79 fővel), a német esetén 70 százalékkal nőtt. (A 20 év alatt bekövetkezett mintegy hatezer fős növekedés mögött alapjában véve tehát a német óvodák népszerűségének intenzív javulását kell látni, ami önmagában is több mint hatezer létszámbővülést élt meg.

Mindeközben Magyarországon a teljes óvodai létszám több mint 63 ezerrel, azaz 16 százalékkal csökkent.³⁵

Ha azt feltételezem, hogy az óvodáskorúak demográfiai jellemzői általánosak, ami alól a nemzetiségek sem jelentenek kivételt, akkor azt is ki kell mondani, hogy nemzetiségi nevelést is folytató óvodák iránti igénynövekedés jelentős hányada csak a kisebbségi jog alkalmazásának diszfunkciójaként jöhetett létre: a többségi lakosság idegennyelv-tanulási igényeit szolgálja ki.

Cigány kulturális nevelést folytató óvoda

Cigány kulturális nevelést folytató óvodában a kisebbségi nevelés folyhat³⁶

- a) a kisebbség nyelvén (romani és beás),
- b) két nyelven (magyar és romani vagy beás),
- c) cigány kulturális nevelés keretében, magyar nyelven.

---

³⁵ Oktatás-statisztikai Évkönyv 2009/2010, http://www.nefmi.gov.hu/letolt/statisztika/okt_evkonyv_2009_2010_100907.pdf.

16. p.

³⁶ Az óvodai irányelv (1. számú melléklet) IV.C.1. pontja szerint.

A cigány kisebbségi óvodai nevelés keretében az óvoda nevelési programja tartalmazza a cigány kultúra, művészetek és hagyományok értékeit.

Valamelyik cigány óvodai programban nyilvántartott óvodások száma 20 év alatt háromszorosra nőtt, s ezzel ők adják a nemzeti és etnikai kisebbségi óvodai nevelésben érintett összgyermeklétszám 52 százalékát. A 2009/2010-es tanévben a cigány kulturális nevelésben részt vevő több mint 21 ezer gyermek közül 2,4 százaléknál, azaz alig több mint 500 kapott anyanyelvi nevelést is.³⁷

Ha egy-egy óvodapedagógusnak van is romani vagy beás nyelvből államilag elismert nyelvvizsgabizonyítványa, vagy esetleg óvodapedagógiát kifejezetten cigány szakirányon tanult, szembe kell néznie azzal, hogy a helyi nyelvhasználat az „irodalmi” cigányhoz képest jelentős eltérést mutathat. (Egységesítést erősítő hazai cigány nyelvű írásbeliségről rövid ideje beszélhetünk, sőt egyik cigány nyelvjárásnak sem jött létre a világ minden országában elfogadott és kötelezően használandó³⁸ nyelvtana, de még ábécéje sem.) És ahogy nincs egységes cigány nyelv, úgy egységes cigány kultúra sincs.

Cigány kisebbségi óvodai nevelésben részt vevő gyermekek száma (2009/2010)			
beás nyelvet is oktatnak	romani nyelvet is oktatnak	cigány nyelvet nem oktatnak	Összesen
175	340	20764	21279

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

Mivel cigány anyanyelvű óvoda nincs, a kétnyelvűek aránya pedig csekély, az alapvető forma a magyar nyelven folyó cigány kisebbségi nevelés. Ennek egyik oka az lehet, hogy cigány óvodapedagógus-képzés ugyan több intézményben³⁹ is folyik, de a képzéssel érintett létszám nagyon alacsony. Baján pl. a 2009/2010-es tanévben indult ez a szakirány, akkor 3 nappali tagozatos hallgatót vettek fel, idén egyet a levelező tagozatra. Vácott most nyolc hallgató tanul a cigány szakirányon. A cigány nyelvű kisebbségi nevelésben részt vevő, speciális szaktudással rendelkező óvodapedagógusok száma még kevesebb, ha tudjuk, hogy a cigány szakirányon végzetek kb. fele „többségi” óvodában, vagy máshol helyezkedik el.⁴⁰ (A roma szakirányon megszerzett nyelvtudás hatékony ajánlólevél az elhelyezkedéshez.)

³⁷ Oktatás-statisztikai Évkönyv 2009/2010, 19. p.

³⁸ 1971-ben tartották meg az I. Roma Világkongresszust. Megfogalmazták a romani nyelv egységesítésének szükségességét, addig is, ideiglenes jelleggel a lovári dialektust fogadták el hivatalosnak. Elfogadták ideiglenesen az első cigány ábécét, azzal az állásfoglalással, hogy ki kell alakítani a romani írás végleges, általánosan alkalmazható formáját.

³⁹ Szent István Egyetem Pedagógia Kara (Szarvas), Apor Vilmos Katolikus Főiskola (Vác), Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultás (Baja).

⁴⁰ Dr. Pethő Jánosné intézetvezető, Nemzetiségi és Nemzetközi Kapcsolatok Intézet, Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác.

Az adatokból értelemszerűen kitűnik, hogy a magyar nyelven folyó cigány kulturális nevelést olyan óvodapedagógusok látják el, akik elsősorban többsége nem cigány szakirányon végzett, s alapos okkal feltehető, hogy romológiai képzésben másként sem vett részt. Ennek „köszönhető”, hogy az óvónők cigány játékokat, meséket, verseket, dalokat – ombudsmani vizsgálatok során szerzett tapasztalataim szerint – nem ismernek, s ha készítenek is a cigány kisebbségi neveléshez formálisan munkaanyagot, akkor azt nem hiteles forrásokat felhasználva, hanem az internet vagy a köztudomás alapján szerkesztik össze. Jellemző példa: a cigány táncművészet elemei, ha megjelennek egyáltalán az óvodában, akkor az a gyerekek szabad táncaként jelenik meg, népszerű cigány popénekesek slágereire. Vagyis, cigány tánc az, amit a cigány gyerekek táncolnak, cigány zene pedig a cigány előadó popslágere.

A hasonló példák tárháza, sajnos, igen nagy. A kisebbségi ombudsman munkatársaként számos olyan vizsgálatban vettem részt, amelyek során

- az óvónő nem tudta megmondani, hogy mi volt a legutolsó (!) általa átadott kisebbségi tartalom, hogy miért nincs egyetlen cigány mesére, versre utaló jel sem a csoportnaplóban, és hogy az óvoda által összeállított cigány szöveggyűjteményt miért a vezető óvónő irodájából kell kihozni, s hogy az miért olyan újszerű;

- a cigány óvoda környezete egyáltalán nem tükrözte „a kisebbség kultúráját, a kisebbség életmódját, szokásait, hagyományait és tárgyi emlékeit”;

- az derült ki, hogy a cigány szülőknek nincs tudomásuk arról, hogy gyermekeik cigány kisebbségi nevelésben vennének részt.

A nemzetiségi és a cigány kisebbségi óvodai nevelés között három szembeötlő különbség olvasható ki az óvodai irányelvből:⁴¹

1. Cigány kisebbségi nevelés megvalósítható kisebbségi nyelv átadása nélkül is.

2. A nemzetiségi kisebbségi kultúra egyes elemeinek a megfogalmazását, részletezését a jogalkotó nem tartotta szükségesnek, a cigány kulturális nevelés esetén viszont a nevelítés mellett döntött. Így megemlíti, hogy cigány játékokat, meséket, verseket, dalokat kell átadni a cigány gyerekeknek, illetve helyet kell kapnia e nevelésben a sajátos cigány szín- és formavilágnak, táncnak.

3. Míg a kisebbségi óvodai nevelés egyik általánosságban megfogalmazott célja és feladata a felkészítés a kisebbségi nyelv iskolai tanulására, addig a cigány kisebbségi nevelés vonatkozásában az irányelv azt is fontosnak tartja kiemelni, hogy az óvoda készítse fel a cigány gyermekeket a sikeres iskolai előmenetelre (általában) is. Ez, mint evidencia, a nemzeti kisebbségek esetén fel sem merül. Mindenesetre jelentős részben ennek köszönhető, hogy az óvodai nevelési programokban kulturális elemekről jellemzően még formálisan, „szlogen” szintjén sincs szó: cigány kisebbségi nevelésként a cigány gyerekek szociokulturális hátrányainak⁴² a kompenzálása áll.

Meglepő, s úgy vélem, hogy ez nem egyszerűen kodifikációs hiba, hogy a kisebbségi nevelésnek három alapformája van, a harmadiknak, a cigány kisebbségi kulturális nevelésnek pedig három altípusát jelöli meg az irányelv, miközben az a)–b) pontban megjelölt altípusok megfeleltethetőek volnának a kisebbségi anyanyelvű, illetve kétnyelvű nevelésnek. Magyarán, külön típusként

---

⁴¹ 1. számú melléklet I. 2., III. 3.

⁴² Cigány kisebbségi nevelésként ezért jelenhet meg pl. a vízöblítéses WC-használatának, az étkezés előtti kézmosásnak, az evőeszközök használatának a megtanítása.

szabályozni elegendő lett volna a magyar nyelven folyó cigány kulturális nevelést is. Ebben a megfogalmazásban az sem teljesen egyértelmű, hogy a romani/beás, illetve magyar és romani/beás nyelveken folyó cigány kulturális nevelésre, mint az önálló cigány óvodai nevelés altípusaira vonatkoznak-e az anyanyelvű és a kétnyelvű kisebbségi nevelés, mint szintén önálló típusok (pl. a nyelvhasználati arányokra elírt) szabályai.

A kisebbségi oktatás céljai és formái

A kisebbségi oktatás – a magyarországi közoktatás részeként – megvalósítja az iskolai nevelés és oktatás általános céljait és feladatait, és emellett biztosítja a kisebbség nyelvének tanulását, a kisebbség nyelvén való tanulást, a kisebbség történelmének, szellemi és anyagi kultúrájának megismerését, a hagyományőrzést, az önismeret kialakítását, a kisebbségi jogok megismerését és gyakorlását.

Az identitással kapcsolatos feladat az óvodai neveléshez képest hangsúlyozottabbá válik: a kisebbségi oktatás segíti a nemzeti, etnikai kisebbséghez tartozót abban, hogy megtalálja, megőrizze és fejlessze identitását, vállalja másságát, elfogadja és másoknak is megmutassa a kisebbség értékeit, erősítse a közösséghez való kötődést.

A kisebbségi oktatást a következő oktatási formák szerint lehet megszervezni:

- a) anyanyelvű oktatás,
- b) kétnyelvű kisebbségi oktatás,
- c) nyelvoktató kisebbségi oktatás,
- d) cigány kisebbségi oktatás,
- e) kiegészítő kisebbségi oktatás.

Anyanyelvű oktatás

Az anyanyelvű oktatásban – a magyar nyelv és irodalom kivételével – az oktató-, és nevelőmunka a kisebbség nyelvén folyik. A pedagógiai program tartalmazza a kisebbségi anyanyelv és irodalom tantárgy és a kisebbségi népismeret⁴³ tanterveit.

A nemzetiségi anyanyelvű általános iskolák tanulói létszáma (2009/2010)								
bolgár	görög	horvát	német	román	szerb	szlovák	szlovén	Összesen
11	53	181	1 225	124	149	125	14	1 882

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

⁴³ A népismeret körébe tartozó ismeretanyag közé tartozik különösen a kisebbség és az anyaország történelmének, kulturális értékeinek és hagyományainak a megismerése.

Nemzetiségi anyanyelvű középiskolai tanulólétszám (2009/2010)					
bolgár	német	szerb	szlovák	szlovén	Összesen
23	68	120	33	1	245

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

Ez a forma a tanuló részéről nagy nyelvtanulási motiváltságot, az iskola részéről pedig olyan személyi, szaktanári feltételrendszert igényel, aminek kevesen tudnak megfelelni. Ha a magyar nyelv és irodalom óraszámait leszámítom, akkor egy nyolcadikos nemzeti tanuló az anyanyelvi nemzetiségi általános iskolában heti 15–17 (vagy még több) órában találkozhat az anyanyelvével.

Az iskolai iránylevél lehetővé teszi, hogy a tanulók intenzív nyelvi előkészítő évfolyamban csak 9.-esként, vagy – hatosztályos gimnázium esetén – 7–8. osztályosként találkozzanak először a nemzetiségi anyanyelvi képzéssel. Ez a szabály, ha valós társadalmi igények alapján született meg, akkor több kérdést is felvet:

1. A szülő és a tanuló identitása és elkötelezettsége a közoktatásban eltöltött hosszú idő után jelentkezett, támadt fel? A nemzetiségi oktatás iránti igénynek vajon mennyiben forrása a valós identitás?

2. Egy-két év alatt behozhatja a nemzetiségi nyelvvel korábban nem találkozó tanuló azt a hátrányt, ami a nyolcéves, több ezer (!) tanórányi anyanyelvi képzésben részt vevő tanulóhoz képest kialakulhatott? Vagy ez a kérdés azért nem vetődik fel, mert nem versenytársak: az anyanyelvű általános iskolai oktatásban részt vevők nyelvi előkészítő évfolyamra nem jelentkeznek? (A számok mindenesetre azt mutatják, hogy a nemzetiségi anyanyelvű általános iskolák tanulói zömmel nem nemzetiségi anyanyelvű középiskolában folytatják tanulmányaikat.)

3. A középiskolai nemzetiségi anyanyelvi oktatás utánpótlási bázisának mennyire tekinthető a nemzetiségi nevelést folytató általános iskolai rendszer?⁴⁴ Az iskolai oktatásnak a nemzetiségi identitással kapcsolatos hangsúlyos szerepét mennyire lehet komolyan venni? Vagy a „dolog” jellemzően csak a nyelvoktatásról szól?

Kétnyelvű kisebbségi oktatás

A kétnyelvű kisebbségi oktatásban a kisebbségi nyelv és a magyar nyelv a tanítás nyelve, s mindkettő külön tantárgyként is szerepel. A pedagógiai program tartalmazza a kisebbségi anyanyelv és irodalom tantárgy és népismeret tantervét is. A magyar nyelv és irodalom kivételével valamennyi tantárgy tanítható a kisebbség nyelvén, de az anyanyelven és irodalmon kívül legalább három tantárgyat a kisebbség nyelvén kell oktatni, a heti kötelező órakeret legalább ötven százalékában.

Mivel a kisebbség nyelvén oktatott tantárgyakat az iskolák pedagógiai programja határozza meg, ezért a kisebbségi nyelven oktatott tárgyak a készségtárgyak is lehetnek, amelyek viszonylag kevés nyelvtanulási lehetőséget hordoznak. Ezzel a lehetőséggel az iskolák élnek is.

⁴⁴ Érdekes önálló kutatási téma volna.

Nemzetiségi kétnyelvű általános iskolák tanulói létszáma (2009/2010)					
horvát	német	román	szlovák	szlovén	Összesen
500	4 080	372	791	54	5 797

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

Nemzetiségi kétnyelvű középiskolai tanulólétszám (2009/2010)				
horvát	német	román	szlovák	Összesen
222	1 986	168	56	2 432

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

A nyelvi előkészítő évfolyamra vonatkozó előírásokat a kétnyelvű kisebbségi oktatás e formájában is alkalmazni kell, vagyis a kétnyelvű középiskolai oktatásban is részt vehetnek azok, akik korábban nem nemzetiségi általános iskolába jártak. Vagyis, feltehető, hogy a nemzetiségi kétnyelvű általános iskolák tanulóinak jóval több, mint a fele nem nemzetiségi kétnyelvű középiskolát választ.

Nyelvoktató kisebbségi oktatás

A nyelvoktató kisebbségi oktatás két formában valósítható meg:

a) Hagyományos nyelvoktató kisebbségi oktatás, amelyben a tanítás nyelve a magyar nyelv, a kisebbségi nyelv és irodalom tantárgyat tanítási óra keretében az első évfolyamtól kell oktatni.

b) Bővített nyelvoktató kisebbségi oktatás, amelynek célja a kétnyelvű kisebbségi, illetve az anyanyelvű oktatási formára való felkészítés. A kisebbségi nyelv és irodalom tanulása, illetve a kisebbség nyelvén való tanulás egyidejűleg folyik. Legalább három tantárgy kisebbség nyelvén való tanulását kell lehetővé tenni. A kisebbségi nyelv és irodalom, illetve a kisebbségi nyelvű órák aránya a heti órakeret legalább harmincöt százalékát teszi ki.

A nemzetiségi nyelvoktató általános iskolák tanulói létszáma (2009/2010)								
görög	horvát	német	román	ruszin	szerb	szlovák	szlovén	Összesen
9	1 379	39 937	545	54	42	3 559	29	45 554

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

Nemzetiségi nyelvoktató középiskolai tanulólétszám (2009/2010)		
német	szlovén	Összesen
829	37	866

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

Mint látható, a nemzetiségi nyelvoktató típus a nemzetiségi általános iskolák alapvető formája: több mint 5,5-szer több tanuló jár ide, mint az anyanyelvű és a kéttannyelvű általános iskolákba együtt. (Ez önmagában is jól mutatja az otthonról és a kisközösségekből hozott nyelvtudás alacsony szintjét, az asszimiláció magas fokát.)

A nemzetiségi középiskolák meghatározó formája azonban nem a nyelvoktató, hanem a két tanítási nyelvű, ami feltehetően annak köszönhető, hogy azon kevesek, akik nemzetiségi középiskola mellett döntenek, a továbbtanulási esélyeket növelendő, magasabb fokú nyelvtudásra szeretnének szert tenni.

Cigány kisebbségi oktatás

A cigány kisebbségi oktatás biztosítja a cigány tanulók számára a cigányság kulturális értékeinek megismerését, történelméről, irodalmáról, képzőművészetéről, zenei és táncműveléséről, valamint hagyományairól, a cigányság helyzetéről, jogairól, szervezeteiről és intézményeiről szóló ismeretek oktatását. A pedagógia eszközeivel – asszimilációs elvárások nélkül – segíti a cigányság integrációját. E programnak nem kötelező eleme a cigány nyelv tanulása, de a szülők igénye alapján biztosítja a cigány nyelv (romani és beás) oktatását.

A cigány kisebbségi oktatásban kötelező a cigány népismeret oktatása, a kisebbségi önismeret fejlesztése és a folyamatosan szervezett cigány kulturális tevékenység.⁴⁵ A jogszabály a cigány kisebbségi önismeret fontosságának tehát külön súlyt ad azzal, hogy e fogalmat a kisebbségi oktatás egészére vonatkozó általános rendelkezések mellett itt külön is megjeleníti; mintha a cigány önismeret kialakítása fontosabb feladat volna, mint a nemzeti kisebbségi önismereté.

Ha az iskola a romani, illetve a beás nyelvet oktatja, akkor ez (a hagyományos nyelvoktató forma alkalmazásával) csak a cigány nyelv és irodalom tantárgyak oktatásaként lehetséges, miközben ezek kötelező óraszámja jellemzően heti kettő. A nemzeti kisebbségek a hagyományos nyelvoktató formában heti minimum négy kisebbségi nyelv és irodalom órát kapnak, a németek ötöt. Sőt, a nemzeti kisebbségek a négy, illetve öt órát megnövelhetik a negyedik–nyolcadik évfolyamon az idegen nyelv, a kilencedik–tizenharmadik évfolyamon a második idegen nyelv oktatásához biztosított óraszám terhére is.

Magyarán, ha egy iskola személyi feltételei – valami csoda folytán – biztosítottak volnának a cigány két tannyelvű vagy akár az anyanyelvű formára is, a jogszabályi korlát miatt ez akkor sem volna lehetséges: az iskola csak a bemutatott, erősen „leredukált” hagyományos nyelvoktató forma szerint működhethet. Másfelől, ha a cigány gyermek cigány alapnyelvtudás és otthoni nyelvkörnyezet nélkül

⁴⁵ A „folyamatosan szervezett cigány kulturális tevékenység” fogalmát, tartalmát jogszabály nem értelmezi.

érkezik az iskolába, úgy, ahogy jellemzően a nemzetiségi tanulók is, akkor a heti két nyelvi órával esélye sincs megtanulni ősei anyanyelvét, míg ez a lehetőség „adva van” a nemzeti kisebbségek esetén: a hátrányos megkülönböztetés tehát kétségtelen.

Cigány kisebbségi általános iskolai oktatásban részt vevő tanulók létszáma (2009/2010)			
beás nyelvet is oktatnak	romani nyelvet is oktatnak	cigány nyelvet nem oktatnak	összesen
987	932	47 365	49 284

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

Cigány kisebbségi oktatásban részesülő középiskolai tanulók létszáma (2009/2010)			
beás nyelvet is oktatják	romani nyelvet is oktatják	cigány nyelvet nem oktatják	összesen
165	1 112	1 289	2 566

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

Tény, hogy a cigány kisebbségi nevelésben részt vevő közel ötevenezer általános iskolás mindössze 3,9 százaléka kap cigány nyelvoktatást is. Másként megfogalmazva ugyanez, a nagy többség számára csak heti egy tanóra népismeretet, s heti két integrált (éneke-zene, tánc és dráma, vizuális kultúra stb.) tanóra keretébe illesztett „kulturális tevékenységet” kell biztosítani, s ezzel a cigány kisebbségi oktatás már „szabályszerű” is. De mivel a népismeret is „átadható” integrált formában, a cigány kisebbségi oktatás kizárólag „lepapírozás” is lehet; megvalósítható úgy is, hogy az „érintett” cigány gyerekek nem is tudnak róla. Ombudsmani vizsgálatok során szerzett személyes tapasztalataim mindenesetre ezt támasztják alá; a cigány kisebbségi oktatás így gyakran a szegregáció eszközének tekinthető.

Igaz, hogy a cigány kisebbségi oktatást folytató szakiskolákban 46 százaléka, a gimnáziumokban 68,85 százaléka, a szakközépiskolákban pedig 86,15 százaléka a cigány nyelvet is tanulók aránya, de ezek az arányok összességükben is csak kb. 1300 tanulót jelentenek.⁴⁶

Kiegészítő kisebbségi oktatás

Ha az ugyanazon nemzeti, etnikai kisebbséghez tartozó tanulók létszáma nem teszi lehetővé, hogy egy településen belül a kisebbségi oktatást megszervezzék, az érintett országos kisebbségi

⁴⁶ Oktatás-statisztikai

Évkönyv

2009/2010,

19.

p.

http://www.nefmi.gov.hu/letolt/statisztika/okt_evkonyv_2009_2010_100907.pdf.

önkormányzat kezdeményezésére a fővárosi, megyei önkormányzat megszervezi a kiegészítő kisebbségi oktatást.⁴⁷

A kiegészítő kisebbségi oktatás megszervezhető egy adott iskola tagozataként, külön nyelvoktató kisebbségi iskola létrehozásával vagy utazó pedagógusok alkalmazásával.⁴⁸ Az oktatás a kisebbségi nyelv és irodalom, továbbá a népismeret elsajátítását külön megszervezett kötelező tanórai foglalkozások keretében biztosítja. Tartalmára és időkeretére a nyelvoktató kisebbségi oktatás előírásai érvényesek.

Kiegészítő kisebbségi oktatásban részt vevő középiskolai tanulók létszáma (2009/2010)				
bolgár	görög	lengyel	szerb	Összesen
23	155	64	13	255

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

A kisebbségi nevelés, oktatás tartalmi elemei

A Nemzeti alaptanterv⁴⁹ tartalmazza a nemzeti és etnikai kisebbségi iskolai nevelés-oktatás alapelveit, a kerettanterv⁵⁰ pedig a kisebbségi iskolai oktatás egyes tantárgyainak kerettanterveit, a kisebbségi oktatás óraterveit. Továbbá, a nemzeti, etnikai kisebbségi óvodai nevelést biztosító óvoda, iskolai nevelést és oktatást végző iskola az óvodai nevelési program, illetve az iskolai helyi tanterv elkészítésénél köteles figyelembe venni a Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelveit,

---

⁴⁷ Kotv. 86. § (6) bekezdés.

⁴⁸ A megszervezés részletszabályait a nevelési-oktatási intézmények működéséről szóló 11/1994. (VI. 8.) MKM rendelet 39/B §-a tartalmazza.

⁴⁹ 243/2003. (XII. 17.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról.

⁵⁰ 28/2000. (IX. 21.) OM rendelet a kerettantervek kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról.

illetve a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve által meghatározott fejlesztési feladatokat is.⁵¹

Az említett szabályok a kisebbségi nevelés két tartalmi elemére, területére nézve határoznak meg fejlesztési feladatokat, ezek: az anyanyelv (kisebbség nyelve) és irodalom, valamint a kisebbségi népismeret. A kisebbségi oktatásban kiemelt szerepe van, mint láttuk, az anyanyelv (a kisebbség nyelve) és a kisebbségi irodalom tanításának, de elvileg fontos kiegészítő feladatot kap a kisebbségi népismeret, kultúra megismertetése is.

Kiegészítő kisebbségi oktatásban részt vevő általános iskolai tanulók létszáma (2009/2010)								
bolgár	görög	horvát	lengyel	német	román	szerb	szlovák	összesen
23	127	135	98	54	43	31	79	590

Forrás: NEFMI, Statisztikai Osztály

A kisebbségi népismeret tanítása önálló tantárgyként, illetve a Nemzeti Alaptanterv műveltségi területeibe integráltan folyhat. A népismeret önálló tantárgyként történő tanításakor az oktatás nyelve a kisebbség nyelve, integrált feldolgozásakor a kisebbség nyelve, a magyar nyelv vagy mindkettő lehet.

Egy 2003-as tanulmány⁵² szerint az integrált formájú, magyar nyelvű, heti egyórányi népismeret a jellemző a kisebbségi közoktatásban. A nem magyar nyelvű népismerethez elsősorban németül (13 százalék) juthatnak hozzá a diákok. Ezt követi a szlovák (5 százalék), a horvát és a román nyelvű (3-3 százalék) népismeret-oktatás aránya.

A kisebbségi oktatás iránti igények felmérése

A kisebbségi oktatáshoz való jogot a Nektv. egyéni és közösségi jogként is megfogalmazza. A kisebbséghez tartozó személynek joga van részt venni anyanyelvű oktatásban és művelődésben,⁵³ a kisebbségi közösségeknek pedig ahhoz, hogy kisebbségi óvodai nevelés, kisebbségi alap- és középfokú nevelés és oktatás, továbbá felsőfokú képzés, illetve az országos kisebbségi önkormányzat útján a kiegészítő kisebbségi oktatás feltételeinek megteremtését kezdeményezzék és kialakításában közreműködhesse, az igényfelmérésben együttműködhesse a helyi önkormányzattal.⁵⁵

⁵¹ A Nemzeti, etnikai kisebbség óvodai nevelésének irányelve és a Nemzeti, etnikai kisebbség iskolai oktatásának irányelve kiadásáról szóló 32/1997. (XI.5.) MKM rendelet.

⁵² Marián Béla – Szabó Ildikó: A kisebbségi oktatás intézményi környezete Magyarországon, *Regio*, 2003/3.

⁵³ Nektv. 13. § b) pont.

⁵⁴ Nektv. 18. § (3) bekezdés a) pont.

⁵⁵ Nektv. 46. § (1) bekezdés.

A Kotv. az egyéni kisebbségi jogot a tanuló⁵⁶ és a kisebbségi származású szülő jogaként,⁵⁷ míg a kisebbségi oktatás iránti igények felmérését a kisebbségi önkormányzatnak (a kisebbségi oktatás iránti igényeknél szűkebb körben) „a kisebbség nyelvén folyó nevelés-oktatás iránti” igények évenkénti felmérésében való közreműködési jogaként értelmezi.⁵⁸

Fontos, hogy a kisebbségi szülők közoktatási jogai – az új intézmény alapításának esetét leszámítva – függetlenek a kisebbségi önkormányzat kisebbségi oktatás megszervezésére irányuló kezdeményezésétől vagy ennek hiányától. A szülők kérésére meg kell szervezni a kisebbségi nevelést, oktatást még akkor is, ha azzal a kisebbségi önkormányzat nem ért egyet, míg a kisebbségi önkormányzat hiába szeretne kisebbségi nevelést az óvodában, nevelés-oktatást az iskolában, ha a szülők ezt maguk nem kérik. A kisebbségi oktatásra irányuló igények felmérésében a helyi és a kisebbségi önkormányzat együttműködik: a felmérés évente történik, amit a képviselő-testületnek (közgyűlésnek) az érdekelt települési, területi kisebbségi önkormányzat, illetve közgyűlés esetén országos kisebbségi önkormányzatnak a bevonásával kell végrehajtania.⁵⁹ A kisebbségi önkormányzat az igényfelmérésben közreműködési joga alapján a kisebbségi nevelés-oktatás előnyeinek propagálásban, valóban létező pluszterheinek tárgyyszerű bemutatásában vehet részt, illetve tájékoztathat arról, hogy a kisebbségi oktatást ki igényelheti jogszerűen. Az igényfelmérés során keletkezett adatokat nem kezelheti. Az igényfelmérés kötelezettsége alapján a helyi önkormányzat együttműködik a kisebbségi önkormányzattal, az érintett szülőket pedig a kisebbségi nevelés-oktatás kezdeményezési jogosultságáról, illetve tartalmáról tájékoztathatja.

A kisebbségi nevelés, oktatás iránti igények felmérése során a gyermek törvényes képviselőjét az intézményfenntartó önkormányzatnak minden olyan információval el kell látnia, ami a választás átgondoltságát-megalapozottságát lehetővé teszi. Önmagukban a jogszabályi hivatkozások – közérthető és részletes tartalmi kibontás nélkül – e célt nem szolgálják megfelelően. Feltétlenül tájékoztatni kell a szülőket arról, hogy a kisebbségi nevelés, nevelés-oktatás megválasztásának joga kit illet meg, és mi a kisebbségi nevelés-oktatás célja, továbbá, ismertetni kell az adatkezelés legfontosabb szabályait is. Tájékoztatni szükséges a szülőket arról, hogy a nevelési-oktatási intézmény szabad megválasztásának joga alapján saját nemzeti vagy etnikai hovatartozásának megfelelően kisebbségi pedagógiai program szerint működő óvodát, iskolát is választhat gyermeke számára. Arról, hogy a kisebbségi óvodai nevelés és iskolai nevelés-oktatás nem egyszerűen több, hanem minőségileg más, mint az idegennyelv-oktatás. Feladat- és célmeghatározásában ugyanis nemcsak a szimpla idegennyelv-tudás, hanem kisebbségi történelem, kultúra, hagyományőrzés, népismeret, önismeret, kisebbségi jog átadása is szerepel, ami segíti a kisebbséghez tartozót abban, hogy megtalálja, megőrizze és fejlessze identitását, erősítse a közösséghez való kötődést.

---

⁵⁶ Kotv. 10. § (3) bekezdés b) pont.

⁵⁷ Kotv. 13. § (1) bekezdés.

⁵⁸ Kotv. 102. § (5) bekezdés.

⁵⁹ E szabály, azaz hogy mely szintű kisebbségi önkormányzattal köteles együttműködni a képviselő-testület illetve a megyei közgyűlés, a kézikönyv szerzői számára sem egyértelmű.

Az igényjogosultság kérdése

A kisebbségi jog, ennek részeként a kisebbségi neveléshez-oktatáshoz való jog, különjog, alanya, jogosultja a kisebbségi közösség és a kisebbséghez tartozó személy. Jogsértő, ha e jogot a jogosultak számára a kötelezett (alapvetően: a helyi önkormányzat) nem biztosítja. Jogsértő, ha az alanyi körön kívüli él a Nektv. és más törvények által e személyi kör számára a sajátos kisebbségi kultúra, hagyomány, nyelv megőrzését szolgáló jogosultságokkal. Jogsértő, ha a kisebbségi nevelést-oktatást csak formálisan és/vagy egy adott személyi kör jogellenesen elkülönítő és/vagy alacsonyabb színvonalú oktatására használják fel. Jogsértő azonban az is, ha a kisebbségi nevelést-oktatást azok számára szervezik meg, akik azt nem is kérték. A kisebbségi nevelés-oktatás iránti igények felmérése, mint a kisebbségi oktatásra jogosult személyi kör feltérképezése tehát a kisebbségi nevelés-oktatás egyik kulcskérdése.

A jogalkotó a kisebbségi jogok gyakorlásának alapjaként a szabad identitásvállalást fogalmazta meg, azonban tényleges jogi garanciák hiányában, lényegében a szabad identitásválasztásnak, így a joggal való visszaélésnek nyílik tág tere. A kisebbségi törvény csak a kisebbség közösséget definiálja, objektív kritériumokat csak a nemzeti, etnikai kisebbségi közösség vonatkozásában találunk. A törvény nem tartalmaz semmiféle utalást arra, hogy a közösséggel szemben támasztott feltételek az egyénnel szemben érvényesíthetőek-e, és ha igen, miként.

A szülőnek joga, hogy a gyermekének adandó nevelést saját nemzeti és etnikai hovatartozásának megfelelően megválassza. E választás önkéntes nyilatkozat alapján történik. A Kotv. nem határozza meg a szülői nyilatkozat konkrét tartalmát, de azt igen, hogy a kisebbségi oktatás választásához való jog a kisebbségi hovatartozása alapján a szülőt (és gyermekét) illeti meg, és a tanuló a kisebbségi nevelésben-oktatásban csak a szülő kérése, nyilatkozata alapján részesülhet. Megállapítható tehát, hogy a törvény e kisebbségi jogot származási nyilatkozathoz kötötte. A kisebbségi nevelés-oktatás igénylését tartalmazó önkéntes nyilatkozatnak értelemszerűen tartalmaznia kell a szülő igényjogosultságára való direkt vagy indirekt, de egyértelmű elemet.

Ha a kisebbségi oktatás igénylési jogáról és tartalmáról szóló korrekt leírás után ugyanazon az íven nyilatkozik a szülő, akkor e nyilatkozat a származásra-identitásra tett direkt jelzés nélkül is igazolja az igény törvényességét. Direkt származásnyilatkozatra van szükség akkor, ha az előzőekben részletezett „tájékozott beleegyezés” a szülői nyilatkozatból nem derül ki minden kétséget kizáróan, illetve a törvényben szabályozott előnyben részesítési helyzetekben. Származásnyilatkozat nélkül ugyanis a származás alapján való előnyben részesítés értelmezhetetlen volna.

A Nektv. és a Kotv. is tartalmaz a kisebbséghez tartozókat előnyben részesítő szabályokat. A Nektv. 48. § (1) bekezdés az előnyben részesítésről: „A kisebbségi nevelési, oktatási intézményt az érintett kisebbséghez nem tartozók csak akkor vehetik igénybe, ha az intézmény – az adott kisebbség igényeinek kielégítése után – betöltetlen férőhellyel rendelkezik. A felvétel (beiratkozás) előzetesen nyilvánosságra hozott szabályok alapján történhet.” A Kotv. 82. § (6) és (8) bekezdései az előnyben részesítésről: „A kötelező felvételt biztosító óvodának, általános iskolának a felvételi kérelmek teljesítésénél előnyben kell részesítenie a halmozottan hátrányos helyzetű gyermekeket, tanulókat. Ez az előnyben részesítés nem érinti a nemzeti etnikai kisebbségi nevelést és oktatást, illetve nem áll a kisebbségi származású tanulókat megillető előnyben részesítés előtt.”

Mint látható, a kisebbségi származású tanulókat a kisebbségnek minősülő intézménybe való felvételi eljárás során az adott kisebbséghez nem tartozókkal, illetve, ennél tágabb körben, a halmozottan

hátrányos helyzetű gyermekeket megillető előnyben részesítéssel szemben is előnyben részesítés illeti meg.

A kisebbségi nevelés, oktatás iránti igényt megfogalmazó, kisebbségi hovatartozás alapján kiállított szülői nyilatkozatnak tartalmaznia kell, hogy melyik nevelési, nevelési-oktatási forma megszervezését kéri, ha az adott településen vagy annak egy konkrét közoktatási intézményében többféle forma szerint folyik kisebbségi nevelés, oktatás, s értelemszerűen szükség van erre akkor is, ha a kisebbségi nevelés-oktatás legelső csoportjának, évfolyamának megszervezéséről van szó. A kisebbségi hovatartozásra vonatkozó adat a szülő önkéntes hozzájárulása alapján törvényesen kezelhető még akkor is, ha a Kotv. a gyermek, a tanuló nyilvántartható adatai között kifejezetten nem említi ezt.

A törvényes adatkezelés további feltétele mindössze az, hogy iratkezelési szabályzatban, ha ilyen készítése nem kötelező, a közoktatási intézmény szervezeti és működési szabályzatának mellékleteként kiadott adatkezelési szabályzatban meg kell határozni az adatkezelés és adattovábbítás intézményi rendjét, mivel jelen esetben önkéntes adatszolgáltatásról van szó, tájékoztatni kell a szülőt arról, hogy az adatszolgáltatásra nem kötelezhető.

Összefoglalva az előzőeket:

1. a kisebbségi oktatás igényléséhez való jog a kisebbségi szülőknek az identitás megőrzését szolgáló többletjoga általában is,
2. törvényben szabályozott konkrét előnyben részesítési helyzetek feloldása származásnyilatkozat nélkül lehetetlen volna,
3. az intézmény önkéntes adatszolgáltatás esetén a nemzeti, etnikai hovatartozásra vonatkozó különleges személyes adatot is nyilvántarthatja.

A kisebbségi nevelés, oktatás megszervezése

A nemzeti és etnikai kisebbség által lakott településen a községi, a városi, a fővárosi kerületi és a megyei jogú városi önkormányzat köteles gondoskodni a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozók óvodai neveléséről és az általános iskolai neveléséről és oktatásáról.

Ha ugyanahhoz a kisebbséghez tartozó nyolc tanuló szülője kéri: a kisebbségi nevelést, oktatást a helyi önkormányzatnak meg kell szerveznie, amennyiben az óvodai csoport, iskolai osztály a közoktatási törvény rendelkezései alapján megszervezhető.

A Kotv. 3. számú melléklete az osztály és csoport szervezését – évfolyamonként eltérő módon – minimális és maximális tanulólétszámhoz köti. Osztályszervezésre akkor van mód, ha az érintett gyermekek száma eléri az iskola osztályainak átlagléttségét, a felső határt pedig egy-egy fix szám jelöli. Az átlaglétstől függő alsó létszámhatár tekintetében eltérést enged a törvény a kisebbségi nevelési-oktatási igények megvalósíthatósága érdekében: a nemzeti vagy etnikai kisebbséghez tartozók részére az óvodai csoportot, iskolai osztályt akkor is meg kell szervezni,⁶⁰ illetve fenn kell tartani, ha ugyanazon kisebbséghez tartozó nyolc gyermek, tanuló szülője⁶¹ kéri. A kisebbségi osztály, óvodai csoport megszervezése kötelező, ha a szülői kérések alapján legalább nyolc azonos

---

⁶⁰ Kotv. 3. sz. melléklet, II. Az osztályok csoportok szervezéséről, 2. pont.

⁶¹ A kisebbséghez tartozó gyermek szülője vagy gyámja dönthet abban a kérdésben, hogy a gyermek részt vesz-e a kisebbségi oktatás valamelyik formájában. Attól az évtől kezdve, amelyben a gyermek a 14. évét eléri – ha nem cselekvőképtelen –, a szülő e választási jogát gyermekével közösen gyakorolja.

korcsoportú gyermekből álló osztály, óvodai csoport vagy minimum nyolc főből álló összevont iskolai osztály hozható létre. (Összevont osztályt szervezni legfeljebb négy, egymást követő iskolai évfolyam tanulóijából lehet.)

A kisebbségi önkormányzat véleményezési és egyetértési jogai

Magyarországon a kisebbségek kulturális autonómiaja – saját intézményrendszer hiányában – az ún. együtdöntési jogok gyakorlásával valósul meg, azaz a Nektv.-ben és más törvényekben felsorolt egyes esetekben a kisebbségi feladatot is ellátó intézmény fenntartója (jellemzően: helyi önkormányzat) csak a kisebbségi önkormányzat egyetértésével illetve véleményének kikérése után dönthet.

A véleményeztetési eljárás funkciója az, hogy a vélemények érdemben befolyásolhassák a döntési jogkörrel rendelkező álláspontját. Alkotmányosan visszaszámít az eljárás, amelyik nem biztosítja ezt az elvi lehetőséget. Az egyetértési jog lényege az, hogy a jog jogosultja a kötelezett tervezett döntését akár meg is akadályozhatja, meg is „vétőzhatja”. A jogosult előzetes támogató nyilatkozata nélkül a kötelezett érvényes döntést nem hozhat, az utólagos jóváhagyás jogintézményét pedig sem a Nektv., sem a Kotv. nem ismeri. Az egyetértés gyakorlásához, a megalapozott és felelősségteljes döntéshez valamennyi szükséges információt egyik oldalról biztosítani, a másiktól – ha ezt a kötelezett fél elmulasztja – a megalapozott döntéshez szükséges tájékoztatást igényelni kell. A legszélesebb véleményezési, egyetértési jogosultsági kör a közoktatás területén illeti a kisebbségi önkormányzatokat. A Nektv. a kisebbségekhez tartozók képzésére is kiterjedő döntéssel kapcsolatban általánosan,⁶² a Kotv.⁶³ pedig tételes megfogalmazásban biztosít széles körű jogosítványokat az érintett kisebbségi önkormányzatnak.

Míg a kisebbségi lakosságot e minőségében érintő helyi sajtó, helyi hagyományápolás és kultúra, valamint a kollektív nyelvhasználat vonatkozásában az egyetértési jogok érvényesülése szinte konfliktusmentesnek mondható – legalábbis e témakörben mozgó panasz alig-alig érkezik a kisebbségi ombudsmanhoz –, addig a kisebbségi intézmények vezetőinek kinevezése ismétlődő ütközési felület, viszályforrás a két önkormányzat között. Ennek egyik alapvető oka lehet az intézményvezetői hatalom megszerzéséhez fűződő – részben politikai színezetű – érdekek ütközése. A kisebbségi intézmények vezetőinek kinevezése (felmentése, vezetői megbízás visszavonása) körüli viták kiélesedésének (és tartóssá válásának) másik oka a jogi szabályozás hiányossága.

A Nektv. és a Kotv. a helyi és a települési kisebbségi önkormányzat közötti, az egyetértési jog gyakorlásával kapcsolatos vita rendezésének alapvető eljárási szabályait rögzíti. A kisebbségi önkormányzat egyetértési joga nem döntési jog, mert akkor az intézményfenntartó helyi önkormányzat egyik legfontosabb jogosítványa merő formalitássá válna, illetve a jogalkotó az álláspontok ütközésének esetére nem szabályozta volna, a Nektv.-ben és a Kotv.-ban is,⁶⁴ a kötelező

---

⁶² Nektv. 28. § (2) bekezdés.

⁶³ Kotv. 85. § (4) bekezdés, 88. § (6), (7), (9), (12) bekezdés, 90. § (4) bekezdés, 102. § (12) bekezdés, 103. § (5) bekezdés.

⁶⁴ A Nektv. 47/A. § 4. mondata, illetve a Kotv. 102. § (13) bekezdésének 4. mondata így szól: „Ha a kisebbségi önkormányzat az egyetértését nem adta meg, és további tizenöt napon belül az érdekeltek közötti egyeztetés nem vezetett eredményre, kilenc tagból álló bizottságot kell létrehozni.” (Ugyanezt a rendelkezést eljárási szabályként is megfogalmazza a Kotv. 84. § (6) bekezdésének 5. mondata: „Ha az egyetértési jog gyakorlása során az érdekeltek közötti vitás kérdés egymás közötti egyeztetéssel nem oldható meg, a nevelési-oktatási intézményben kilenc tagból álló bizottságot kell létrehozni.”)

további egyeztetést, az egyeztetés eredménytelensége után pedig (szintén kötelező módon) a 9 tagú bizottság létrehozását. Az intézményfenntartó döntési joga viszont nem üresítheti ki és nem kerülheti meg a kisebbségi önkormányzat egyetértési jogát: a kisebbségi önkormányzat egyetértő határozatát mindenképpen figyelembe kell vennie. A kisebbségi intézmény vezetőjének megválasztása tehát nem a kisebbségi önkormányzat egyszeri akaratnyilvánítási és az intézményfenntartó helyi önkormányzat egyetlen, a kisebbségi önkormányzat nyilatkozatát automatikusan követő, vagy azt elvető jóváhagyási-kinevezési aktusa, hanem egyeztetések sorából álló, a döntésért viselt felelősséget megosztó együttdöntési folyamat.

A Nektv. 47/A. §-a – és vele összhangban a Kotv. 84. § (6) bekezdése – az egyetértési jog gyakorlását 30 napos határidőhöz köti, amit egy alkalommal, a joggyakorló kisebbségi önkormányzat kérésére, további harminc nappal meg kell hosszabbítani. Ha a kisebbségi önkormányzat az egyetértését nem adta meg, és további tizenöt napon belül az érdekelték közötti egyeztetés nem vezetett eredményre, kilenc tagból álló bizottságot kell létrehozni. A bizottságba három-három tagot delegál a kisebbségi önkormányzat, az, akinek az egyetértési jog megadásához érdeke fűződik, továbbá az Országos Kisebbségi Bizottság (a továbbiakban: OKB). A döntés az egyetértést pótolja.

Az együttdöntési folyamat tehát a következő szakaszokból áll, illetve állhat:

1. A kiírandó pályázat jogszabályban nem rögzített, vagyis a kiírás kötelező feltételein túlmutató előnyben részesítési feltételeiben való megállapodás. (Mivel egyes előnyben részesítési szempontok érvényesítése alapvetően befolyásolhatja a döntést, a kisebbségi önkormányzatnak már e körben is egyetértési jogot kell biztosítani.)

2. A beérkezett – és a pályázati kiírás kötelező feltételeinek megfelelő – pályázatok és minden más, a megalapozott nyilatkozattételt elősegítő információ rendelkezésre bocsátása az érintett kisebbségi önkormányzat számára, azzal, hogy 30 (indokolt, de a kisebbségi önkormányzat egyoldalú meghosszabbítási nyilatkozata esetén legfeljebb 60) nap alatt a kisebbségi önkormányzat határozati formában fejezze ki, hogy mely jelöltet (jelölteket) támogatja.

3. Az intézményfenntartó helyi önkormányzat képviselő-testületének az ülése, ahol és amikor a képviselők megismerik a pályázókat, a pályázatokat, és a kisebbségi önkormányzat egyetértő nyilatkozatát. Ekkor két jogszerű döntés lehetséges:

- az egyik pályázó kinevezése a kisebbségi önkormányzat egyetértő nyilatkozata szerint;
- a kisebbségi önkormányzatétól eltérő többségi álláspont esetén további (kötelező) egyeztetés kezdeményezése.

4. Az utóbbi esetén, az egyeztetés – ami maximum 15 napig tarthat – két eredménnyel járhat: az együttdöntési eljárás egyik vagy másik alanya az álláspontját megváltoztatja, és így kerül sor intézményvezető kinevezésére, mindkét fél megváltoztatja a korábbi álláspontját és egy harmadik alkalmas pályázó személyében állapodnak meg.

5. Ha az egyeztetés nem vezet eredményre, akkor intézkedni kell a kilenctagú bizottság felállításáról, amelynek „döntése az egyetértést pótolja”.

Garanciális biztosíték, hogy a bizottság működésének költségei, illetve a szakértők díja azt terheli, akinek az egyetértés megszerzéséhez érdeke fűződik. Azaz, a kisebbségi önkormányzat nem kerülhet olyan helyzetbe, hogy az önkormányzat döntésének elfogadására kényszerül, mert nincs megfelelő anyagi eszköze a bizottság működési költségének fedezésére. A szabályozás pedig arra ösztönzi a

települési önkormányzatokat, hogy folytassanak tényleges egyeztetést az egyetértésköteles kérdésekben, dolgozzanak ki a kisebbségek érdekeit is figyelembe vevő javaslatokat, máskülönben a bizottság hoz döntést, és annak költségei őket terhelik.

A kilenctagú bizottság egy olyan jogintézmény, amit eredetileg a hosszan elhúzódó, patthelyzetet eredményező, a közoktatási intézmények folyamatos működését veszélyeztető viták feloldására akartak létrehozni. A jogalkotó eredeti szándéka az volt, hogy az érdekelt felek bevonásával, külső szakértők közreműködésével mégis helyettük, ügydöntő jogkörrel a vitát lezárja.⁶⁵ A megalkotott szabály azonban a kilenctagú bizottság döntésével csak a kisebbségi önkormányzat joggal való visszaélést jelentő, vagy más okból hibás joggyakorlása esetén oldja meg, zárja le az egyetértési joggal kapcsolatos vitát.⁶⁶

Ha a bizottság a kisebbségi önkormányzat egyetértését nem pótolja, mert úgy ítéli meg, hogy az megfelel a jogszabályoknak, akkor a két önkormányzat közötti konok vita csak akkor nem folytatódik, ha a továbbiakban az egyik fél saját jószántából, önként támogatja a másik fél által támogatott igazgatójelöltet. Másként megfogalmazva ugyanez, ha a kilenctagú bizottság a kisebbségi önkormányzat egyetértését nem pótolja, az nem jelenti azt, hogy a kinevezési jogkört gyakorló helyi önkormányzatnak a kisebbségi önkormányzat által támogatott jelöltet ki is kell neveznie igazgatónak. Egy mérlegeléssel járó, személyi döntési eljárás során ugyanis lehetséges akkor is eredménytelennek nyilvánítani a lefolytatott pályázati eljárást, ha a formai pályázati feltételeknek akár több pályázó is megfelelt.⁶⁷

Ha a kisebbségi önkormányzat egyetértését nem pótolja a kilenctagú bizottság, akkor (az egyetértés megszerzésének hiányában) a helyi önkormányzat nem nevezheti ki ugyan igazgatónak saját jelöltjét, de – a pályázati eljárás „eredménytelenségére” hivatkozással – lehetősége van új pályázat kiírására. Ilyen esetben a kinevezési jogkört gyakorló helyi önkormányzat az átmeneti időre, maximum egy évre a közoktatási intézmény vezetésével kapcsolatos feladatok ellátására – nyilvános pályázat kiírása nélkül – vezető beosztás ellátására szóló megbízást adhat a közoktatási intézmény megfelelő feltételekkel rendelkező közalkalmazottjának.⁶⁸

Ilyen esetekben természetesen mindig felvethető a joggal való visszaélés kérdése. A rendeltetésszerű joggyakorlás és a joggal való visszaélés tilalma ugyanis a jogrendszer egészét átható általános alapelv.⁶⁹ A rendeltetésszerű joggyakorlás követelményét a Kotv. 11. § (7) bekezdése nemcsak deklarálja, de értelmezi is. „A jog gyakorlása akkor nem tekinthető rendeltetésszerűnek, ha az az e törvényben és a szakképzésről szóló törvényben, illetve az e törvények végrehajtására kiadott jogszabályokban biztosított jogok csorbitására, érdekérvényesítési lehetőségek korlátozására, a

---

⁶⁵ 2003. évi LXI. törvény indokolása a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosításáról 70. §-hoz fűzött értekezése ügydöntő jogköréről beszél.

⁶⁶ Megjegyezendő, hogy a kilenctagú bizottság felállításának és eljárásnak több megoldásra váró része van.

⁶⁷ A közalkalmazottokról szóló 1992. évi XXXIII. évi törvény végrehajtásáról szóló 138/1992. (X. 8.) Korm. rendelet az eredménytelen pályázat fogalmának csak példálózó, a jogalkalmazót valójában nem orientáló meghatározását adja.

⁶⁸ 138/1992. (X. 8.) Korm. rendelet 5. § (16) bekezdés.

⁶⁹ A jogosultságok gyakorlása nem irányulhat a jog rendeltetésével össze nem egyeztethető célra, az alanyi jogok gyakorlása akkor számíthat törvényi védelemre és elismerésre, ha az a jogosultság rendeltetésének, céljának megfelelően történik.

véleménynyilvánítás elfojtására, a tájékozódási jog korlátozására irányul, vagy erre vezet.” Vagyis, egyértelműen jogsértő, ha a helyi önkormányzat csak ezért nyilvánítja az igazgatói poszt betöltésére kiírt pályázati eljárást eredménytelennek, hogy a kisebbségi önkormányzat egyetértési jogait megkerülje.

A kisebbségi felsőoktatás, mint a kisebbségi közoktatás jövője

Nemzetiségi képzést is folytató felsőoktatási intézmények képzési szerkezete, működése, támogatása azonos alapelveken működnek, mint minden más állami és nem állami felsőoktatási intézmény: a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény (a továbbiakban: Ftv.) egységes szabályozásként funkcionál.

Az Ftv. működési alapelvként fogalmazza meg, hogy a felsőoktatásban folyó képzés nyelve a magyar ugyan, de a nemzeti vagy etnikai közösséghez tartozó hallgató a törvényben meghatározottak szerint – anyanyelvén, illetőleg az anyanyelvén és magyarul vagy magyar nyelven folytathatja a tanulmányait. A felsőoktatásban a képzés – részben vagy egészben – nem magyar nyelven is folyhat.⁷⁰ A nemzeti vagy etnikai kisebbségi képzést érintő kérdéseknél a Magyar Akkreditációs Bizottságnak, melybe egy tagot az OKB delegál, be kell szereznie az érintett országos kisebbségi önkormányzat véleményét.⁷¹

Az Ftv. pedagógusképzésre vonatkozó különös rendelkezések között⁷² több, kifejezetten a kisebbségi pedagógusképzést segítő szabály található. Ha a felsőoktatási intézményben – alapító okirata szerint – nemzeti vagy etnikai kisebbségi pedagógusképzés folyhat, a felvételi követelményeknek megfelelő jelentkező esetén a képzést meg kell szervezni. Vagyis, akár egyetlen jelentkező számára is meg kell szervezni az oktatást. A nemzeti vagy etnikai kisebbségi pedagógusképzésre jelentkezők közül előnyben kell részesíteni azt, aki az adott kisebbséghez tartozik. A kisebbséghez tartozást, sajátos módon, nyilván a kisebbségi gimnáziumban és szakközépiskolában tanulók pedagógiai pályán való továbbtanulásának a motiválására, a kisebbségi nyelvből tett érettségi vizsga igazolja. A nyelvi kompetenciák szempontjából fontos, hogy a nemzeti vagy etnikai kisebbségi pedagógusképzésben a kisebbség nyelvét a képzés teljes időtartama alatt oktatni kell. Finanszírozási problémákat enyhíthet, hogy a nemzeti vagy etnikai kisebbségi pedagógusképzés a finanszírozás szempontjából kis létszámú szaknak minősül, így külön pályázati forrásokat is elérhet.⁷³

Nemzetiségi tanárképzés 6 felsőoktatási intézményben folyik:

1. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) BTK: német, román, szlovák, horvát, szerb, szlovén, bolgár, lengyel, görög, ukrán;
2. a Pázmány Péter Katolikus Egyetem (Piliscsaba): német és szlovák;
3. a Szegedi Tudományegyetem: német, szerb, bolgár, ukrán, román, szlovák;
4. a Pécsi Tudományegyetem BTK: német, horvát;

---

⁷⁰ Ftv. 8. § (2) bekezdés.

⁷¹ Ftv. 110–111. §.

⁷² Ftv. 146. §.

⁷³ Ftv. 128. § (1) bekezdés h) pont, 147. § 23. pont.

5. a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ (Szombathely): horvát, szlovén;
6. a Nyíregyházi Főiskola: ukrán.

Teljesen hiányzik a palettáról az örmény és a ruszin tanárképzés.

Nemzetiségi tanítóképzést 6 felsőoktatási intézmény folytat:

1. ELTE Tanítóképző Főiskolai Kar – Budapest: szerb, német;
2. Eötvös József Főiskola – Baja: német, horvát;
3. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar – Szekszárd: német;
4. Apor Vilmos Katolikus Főiskola – Vác: német;
5. Szent István Egyetem Pedagógiai Kara – Szarvas: szlovák, román, német;
6. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar – Esztergom: német, szlovák.

Nincs tanítóképzése az örményeknek, a ruszinoknak, a bolgároknak, a görögöknek, a szlovéneknek, az ukránoknak, a lengyeleknek.

Nemzetiségi óvodapedagógus-képzés 6 intézményben található:

1. Eötvös József Főiskola – Baja: német, horvát;
2. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Főiskolai Kar – Szekszárd: német, horvát;
3. Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar – Sopron: szlovén, német, horvát;
4. Szent István Egyetem Pedagógiai Kara – Szarvas: szlovák, román, német;
5. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar – Esztergom: szlovák, német;
6. Apor Vilmos Katolikus Főiskola – Vác: német;

Nincs óvodapedagógus-képzés ruszin, bolgár, görög, lengyel, örmény és ukrán nyelvterületen.

A cigány-roma pedagógusképzésben érintett felsőoktatási intézmények:

1. Pécsi Tudományegyetem BTK Romológiai Tanszék – Pécs: romológia alapképzés és romológiatanár (romai nyelv és kultúra vagy beás nyelv és kultúra);
2. Apor Vilmos Katolikus Főiskola – Vác: óvodapedagógus, tanító;
3. Szent István Egyetem Pedagógiai Kara – Szarvas: óvodapedagógus, tanító;
4. Eötvös József Főiskola – Baja: óvodapedagógus, tanító.

A kisebbségi tanító- és óvodapedagógus-képzés a korábbi képzési program struktúráját őrizte meg azzal, hogy önálló szakképzettséget eredményező szakirány a nemzetiségi képzés. Ez biztosítja, hogy a felvételi meghirdetésnél külön választható a hallgató számára. A tanító- és óvodapedagógus-képzésben már oklevelet szerzettek a nemzetiségi tanítói- és óvodapedagógusi szakképzettséghez szakirányú továbbképzésben juthatnak hozzá.

Az oktatási tárca nyilvános pályázat útján évek óta támogatja a kisebbségi pedagógus-továbbképzések megvalósítását. Az elmúlt években – a kétnyelvű oktatás térnyerésének segítése érdekében – kiemelt támogatásban részesültek a közismereti tantárgyakat kisebbségi nyelven oktató pedagógusok számára szervezett továbbképzések. E pályázat lényege, hogy a pályázaton részt vevő felsőoktatási kisebbségi tanszék vagy országos kisebbségi önkormányzat az anyaországi felsőoktatási intézménnyel kötött közvetlen megállapodás alapján, a kétnyelvű vagy tannyelvű nemzetiségi iskolában közismereti tantárgyat kisebbségi nyelven oktató gyakorló pedagógusok számára szemeszterenként legalább 40 óra elméleti képzést és 40 óra anyaországi hospitalizációt biztosítson.

A bolgár, a cigány (romani, illetve beás), a görög, a lengyel, az örmény, a ruszin, az ukrán pedagógusképzés súlyos hiányosságai miatt a Kotv. a pedagógusok alkalmazási feltételeként

megengedi a szakirányú végzettség és az érintett kisebbségi nyelvből letett állami nyelvvizsga vagy azzal egyenértékű okirat elfogadását is.⁷⁴

Az országban jelenleg nyolc helyen folyik nemzetiségi tanító- és óvodapedagógus-képzés. Ezekre a képzésekre kevesen jelentkeznek, és amennyiben lehet, az egyetemek és főiskolák akár egy-két hallgatóval is elindítják. Az is jellemző, hogy csak az államilag támogatott képzéseket tudják elindítani, a költségterítéses képzésre nincs nagy igény, illetve fizetőképes kereslet.

A nemzetiségi pedagógusképzésben érintett nyolc intézménybe valamennyi kisebbségi szakirányt összeadva 2006-ben 79, 2007-ben 87, 2008-ban 66, 2009-ben 93 hallgatót vettek fel, vagyis annyira kevesen választják a kisebbségi felsőoktatást, ami már veszélyezteti – a német nyelvterületet leszámítva – a kisebbségi közoktatás működésének folyamatosságát is. Érdekes képet mutat az oklevelet szerzettek száma is. A nemzetiségi pedagógusképzésben, szakirányú továbbképzésben érintett 8 intézményben 2009-ben 25-en kaptak német óvodapedagógus, 58-an német tanító végzettséget, 1 fő szerb, 4 fő szlovák tanító diplomát szerzett. Mint látható 9 nyelvterület egyáltalán nem kapott kisebbségi pedagógust, de a négy „szerencsés” nyelvterület pedagógusainak zöme is német. A 2008-ban végzettek „színesebb” képet alkottak: a 61 német pedagógus (23 óvodapedagógus, 28 tanító) mellett feltűnik 2 horvát, egy szerb, egy szlovák, két cigány tanító, illetve egy cigány óvónő is.⁷⁵

A helyzet tehát nem ad okot a bizakodásra, különösen, ha számításba vesszük azt a tényt, hogy a nemzetiségi pedagógusok jelentős részét – talán felét is, minthogy nyelveket beszélnek – a piaci szféra csábítja el, így viszont a kisebbségi pedagógusképzés állami beavatkozás, további kedvezmények biztosítása nélkül nem képes ellátni feladatát.

---

⁷⁴ Kotv. 128. § (3) bekezdés ab) pont.

⁷⁵ Forrás: NEFMI.